

Сумська обласна рада
Департамент освіти і науки
Сумської обласної державної адміністрації
**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
СУМСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

вул. Римського-Корсакова, 5, м. Суми, 40007, тел. /Факс: (0542) 33-40-67
E-mail: osvita.soippo@sm.gov.ua, Код ЄДРПОУ 02139771

16.08.2023 № 371/11-07

На № _____ від _____

**Керівникам місцевих органів
управління освітою**

**Методичні рекомендації щодо
організації діяльності закладів
дошкільної освіти та початкової
школи у 2023-2024 навчальному році**

З метою організованого початку 2023-2024 навчального року, Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти надає методичні рекомендації щодо навчання дітей у закладах дошкільної освіти та учнів початкової школи у 2023-2024 навчальному році

Просимо інформацію довести до відома керівників та вчителів закладів загальної середньої освіти.

Додатки 1-2 до листа на 17 арк.

1. Методичні рекомендації з організації діяльності закладів дошкільної освіти у 2023-2024 навчальному році (на 6 арк).

2. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в початковій школі у 2023-2024 навчальному році (на 11 арк).

Ректор

Юрій НІКІТІН

**Методичні рекомендації
з організації діяльності закладів дошкільної освіти
у 2023-2024 навчальному році**

В умовах продовження дії воєнного стану в Україні дошкільна освіта залишається невід'ємною складовою та важливою самоцінною ланкою в системі освіти України – стартовою платформою особистісного цілісного розвитку дитини.

В Україні дошкільна освіта є обов'язковою частиною у системі безперервного навчання [2]. Пріоритетом дошкільної педагогічної спільнот в організації освітньої діяльності є забезпечення максимально можливої безпеки кожного учасника освітнього процесу: дітей, працівників системи освіти, батьків.

У стані війни діти дошкільного віку належать до найвразливішої категорії населення. Перебуваючи в небезпеці, у тривалому стресовому стані, дитина позбавлена нормальних умов для розвитку та освіти. Через відчуття тривоги, напруги, страху, невизначеності ускладнюється процес повноцінної соціалізації дитини. Тому, важливо, щоби, незважаючи на складнощі, уже з раннього віку освіта для української малечі була комфортною, корисною та цікавою.

Звертаємо увагу на основних позиціях, які варто враховувати в організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти під час воєнного стану: створення безпечного середовища для всіх учасників освітнього процесу й підвищення якості освітньої діяльності закладів дошкільної освіти, які залишаються пріоритетними і в 2023-2024 навчальному році.

Окрім того, особливу увагу необхідно приділяти взаємодії з батьками й використанню тісної комунікації між усіма учасниками освітнього процесу та формуванню соціально-громадянської компетентності дітей дошкільного віку.

Організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти всіх типів та форм власності здійснюється відповідно до законодавчої та нормативно-правової база дошкільної освіти. Це, зокрема:

- Конституція України;
- Конвенція про права дитини (редакція від 20.11.2014);
- Закони України:
- «Про освіту» (редакція від 16.01.2020);
- «Про дошкільну освіту» (редакція від 16.07.2019);
- «Про охорону дитинства» (редакція від 09.08.2019);
- «Про місцеве самоврядування в Україні» (редакція від 01.03.2020);
- Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2021 № 86 «Положення про заклад дошкільної освіти»;
- наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 № 234 «Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів»;

– наказ Міністерства економіки України від 28.09.2021 № 620-21 «Про затвердження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти»;

– наказ Міністерства економіки України від 19.10.2021 № 755-21 «Про затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти»;

– наказ Міністерства освіти і науки України від 09.09.2022 № 805, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 21.12.2022 за № 1649/38985 «Положення про атестацію педагогічних працівників»;

– наказ Міністерства освіти і науки України від 29.11.2022 № 1062 «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо впровадження професійного стандарту «Керівник (директор) закладу дошкільної освіти»;

– наказ Міністерства освіти і науки України від 29.11.2022 № 1067 «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо впровадження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти»;

– лист Міністерства освіти і науки України від 14.08.2020 № 1/9-436 «Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню)»;

– лист Міністерства освіти і науки України від 07.07.2021 № 1/9-344 «Планування роботи закладу дошкільної освіти на рік»;

– лист Міністерства освіти і науки України від 03.06.2022 № 1/6015-22 «Про методичні рекомендації впровадження професійного стандарту керівника (директора) закладу дошкільної освіти»;

– лист Міністерства освіти і науки України від 20.12.2022 № 1/15511-22 «Про методичні рекомендації щодо впровадження професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти»;

– лист Міністерства освіти і науки України від 15.06.2022 № 1/6435-22 «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами»;

– лист Міністерства освіти і науки України від 31.05.2023 № 4/1798-23 «Про організацію діяльності закладів дошкільної освіти в літній період в умовах воєнного стану».

Питання організаційних аспектів діяльності закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану в Україні регулюються нормативно-правовою базою в умовах воєнного стану:

– лист Міністерства освіти і науки України від 17.03.2022 № 1/3475-22 «Про зарахування до закладів дошкільної освіти дітей із числа внутрішньо переміщених осіб»;

– лист Міністерства освіти і науки України від 22.03.2022 № 1/6887-22 «Щодо збереження мережі закладів дошкільної освіти та захисту прав їх працівників»;

– лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 № 1/3737-22 «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні»;

– лист Міністерства освіти і науки України від 02.04.2022 № 1/3845-22 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні» ;

– лист Міністерства освіти і науки України від 25.04.2022 № 1/4428-22 «Методичні рекомендації щодо проведення просвітницької роботи з учасниками освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з питань уникнення враження мінами, вибухонебезпечними предметами та ознайомлення з правилами поведіння в надзвичайних ситуаціях».

Звертаємо увагу, що організувати освітній процес у закладах дошкільної освіти у 2023-2024 н.р. слід відповідно до Базового компонента дошкільної освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція»), урахувати під час взаємодії з дітьми «Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти».

В умовах воєнного стану зазнала змін організація роботи закладів дошкільної освіти. Наголошуємо, що особливості організації освітнього процесу залежить від безпекової ситуації у кожному населеному пункті, ураховуючи зазначене, рекомендуємо керуватися наступними нормативно-правовими актами:

– Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.04.2023 № 301-р «Про схвалення концепції безпеки закладів освіти»;

– лист Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 14.06.2022 № 03-1870/162-2 «Про організацію укриття працівників та дітей у закладах освіти»;

– лист Міністерства освіти і науки України від 20.06.2023 № 1/8820-23 «Про організацію безпечного освітнього простору в закладах дошкільної освіти та обладнання укриттів».

Рішення про відновлення діяльності, обрання форми надання освітніх послуг та режим роботи закладів дошкільної освіти ухвалюють місцеві органи влади та військові адміністрації, які призначають комісії з обстеження закладів освіти на предмет готовності до організації освітнього процесу у новому навчальному році та створення безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу.

На територіях, де ведуться активні бойові дії та існує пряма загроза життю і здоров'ю учасників освітнього процесу, недостатня кількість місць в укриттях або взагалі вони відсутні, запроваджуються дистанційна чи змішана форми надання освітніх послуг.

Заклади дошкільної освіти мають право організувати освітній процес в очному режимі, лише за умови наявності облаштованих укриттів або бомбосховищ та дозволу Постійної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій місцевих органів виконавчої влади.

Звертаємо увагу, що показниками готовності закладу дошкільної освіти до нового 2023-2024 навчального року в умовах воєнного стану, з позиції безпеки учасників освітнього процесу, є наступні: обов'язкова наявність у закладі

укриття, яке відповідає вимогам ДСНС; систематизований порядок оповіщення учасників освітнього процесу про небезпеку; чіткі інструкції для персоналу щодо реагування на небезпечні ситуації, загрози, план евакуації; апробована система навчання та тренування персоналу щодо дій в екстремальних ситуаціях, надання домедичної допомоги всім учасникам освітнього процесу; безпечна територія та система профілактичних заходів щодо мінної безпеки; оздоровча спрямованість освітнього процесу.

Актуальними напрямами організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в 2023-2024 н.р. також залишаються наступні: створення безпечних умов в організації освітнього процесу; забезпечення психологічного супроводу всіх учасників освітнього процесу; налагодження партнерської комунікації із суб'єктами освітнього процесу (особлива увага приділяється взаємодії з батьками); партнерська взаємодія між закладом освіти та місцевими органами управління освітою й органами виконавчої влади.

Якісна та доступна дошкільна освіта – один із головних пріоритетів дошкільної галузі, у який продовжується впровадження системних змін.

Сучасна дошкільна освіта базується на принципах якості, доступності та наступності, що є цілісною системою розвитку дітей раннього та дошкільного віку.

Система дошкільної освіти має спрямовуватися на розвиток дитини. Ця важлива умова врахована в оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти – державному освітньому стандарті [1].

Радимо враховувати, що виконання вимог державного стандарту дошкільної освіти забезпечується з урахуванням задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних психічних і фізичних можливостей дитини у найбільш оптимальній для неї формі [4].

Відповідно до Закону України «Про освіту», усі заклади освіти мають право на автономію у виборі основних пріоритетних напрямів та завдань в організації освітнього процесу, орієнтуючись на детальний та конструктивний аналіз результатів освітньої діяльності в 2022-2023 навчальному році. Освітня діяльність закладів дошкільної освіти здійснюється на основі розробленого плану роботи на навчальний рік і літній період, що схвалюється педагогічною радою закладу та затверджується його керівником.

План роботи закладу дошкільної освіти є одним із основних документів, який регламентує його діяльність упродовж навчального року та літнього періоду. У процесі планування роботи на новий 2023-2024 навчальний рік радимо керуватися листом Міністерства освіти і науки України від 07.07.2021 № 1/9-344 «Планування роботи закладу дошкільної освіти на рік» [3].

Забезпечення реалізації змісту дошкільної освіти здійснюється відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, освітніх програм розвитку дітей та навчально-методичних посібників, затверджених в установленому порядку Міністерством освіти і науки України. Ознайомитися з чинними освітніми програмами та інформаційно-методичними матеріалами можна в переліку, рекомендованому Міністерством освіти і науки України для використання у закладах освіти у 2023-2024 навчальному році.

Наголошуємо, що заклади дошкільної освіти різних типів і форм власності можуть використовувати комплексні та парціальні освітні програми, рекомендовані або схвалені Міністерством освіти і науки України. Педагогічні колективи мають право обирати для використання в роботі чинні освітні програми, перелік, особливості реалізації яких обговорює та схвалює педагогічна рада закладів дошкільної освіти. Заклад дошкільної освіти може використовувати кілька комплексних і парціальних програм, відповідно до яких педагоги планують освітню діяльність. Окрім того, заклади дошкільної освіти можуть розробити і власні освітні програми.

В умовах сьогодення необхідно, щоб організація освітнього процесу відбувалася з урахуванням безпекової ситуації. Під час організації освітнього процесу з дітьми дошкільного віку використовуються такі форми освіти: інституційна (очна, дистанційна, змішана); індивідуальна (сімейна (домашня), педагогічний патронаж).

У процесі організації освітньої діяльності в дистанційному форматі слід звернути особливу увагу на такі аспекти:

- організація навчання педагогічних працівників щодо дистанційної роботи з дітьми та надання їм методичної підтримки;
- забезпечення педагогів необхідним обладнанням та інтернетом;
- організація психолого-педагогічної підтримки та супровід всіх учасників освітнього процесу [2].

Бажано використовувати синхронне й асинхронне навчання.

Синхронне навчання – процес, коли відбувається онлайн-заняття, а асинхронне – коли вихователь записує відеозаняття або записує наприклад, мотиваційне відео для дітей і передає його батькам для самостійного опрацювання з дітьми. Якщо дитина не може самостійно опрацювати його, то батьки разом із дитиною опрацюють наданий матеріал.

Під час запровадження дистанційної форми організації освітнього процесу батьки мають стати партнерами педагогічних працівників. Тобто, перша робота має відбутися саме з ними, а вже далі – з їхніми дітьми.

Наголошуємо, що особливу увагу потрібно звернути на організацію дистанційної освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Звертаємо особливу увагу, що одним із провідних напрямів діяльності закладів дошкільної освіти у 2023-2024 навчальному році є формування соціально-громадянської компетентності у дітей дошкільного віку. Важливо консолідувати зусилля педагогів і батьків на зміцнення національної ідентичності дітей як основи справжнього патріотизму, що сприяє формуванню у дітей позитивного образу своєї країни, утвердженню активної позиції громадянина держави, вихованню ціннісного ставлення до своєї родини як частини свого народу, його історії, традицій, культури.

Зміст сучасного патріотичного виховання старших дошкільників має бути збагачений категоріями особистісної та національної гідності, реальності сприйняття соціального сучасного життя – входження в яке є неодмінною умовою соціалізації дитини, життєвого досвіду, що стає надбанням особистості та актуалізує стан постійної готовності до безпеки, милосердя та практики

підтримки життя, що, у цілому, характеризує гуманістично орієнтовану поведінку дитини.

Використані та основоположні джерела

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / Під наук. керівн. Піроженко Т.О., авт. кол-в: Байєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л.П. та ін. 2021. 37 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2020/21.12/bazov>.

2. Лист Міністерство освіти і науки України від 02.04.2022 № 1/3845-22 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні». URL: <https://cutt.ly/jFyQUep>.

3. Лист Міністерства освіти і науки України від 07.07.2021 № 1/9-344 «Планування роботи закладу дошкільної освіти на рік».

4. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти / сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://cutt.ly/uFymmrc>.

Методист з дошкільної освіти
навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності
та професійного розвитку
Сумського ОППО

Л.Б. Міщенко

Підпис наявний в оригіналі

**Методичні рекомендації
щодо організації освітнього процесу в початковій школі
у 2023-2024 навчальному році**

Організація освітнього процесу у 1-4 класах закладів загальної середньої освіти у 2023-2024 навчальному році здійснюється відповідно до: Закону України «Про освіту» [1]; Закону України «Про повну загальну середню освіту» [2]; Постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час дії воєнного стану в Україні» [14]; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» [16]; наказу Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» [8]; Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за №1111/35394 [10] та спрямовано на реалізацію Державного стандарту початкової освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 [12], із урахуванням досягнень та викликів за результатами впровадження реформи загальної середньої освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа», ухваленої рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 27.10.2016 № 10/6-19 «Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи» [15].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час дії воєнного стану в Україні», організація освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти може реалізуватися залежно від конкретної безпекової ситуації у кожному населеному пункті (в очному, дистанційному, змішаному) форматі, але з обов'язковим гарантуванням безпечних умов навчання для всіх учасників, у разі наявності безпосередньої небезпеки, зокрема, продовження воєнних (бойових) дій, можливих артилерійських обстрілів, загрози ракетно-бомбових ударів та визначена тривалість навчального року – із 1 вересня 2023 року до 28 червня 2024 року [14].

Акцентуємо увагу, що необхідною умовою організації навчання в початкових класах в умовах воєнного стану є дотримання дій під час сигналів оповіщення, зокрема, «Повітряна тривога», «Загроза артобстрілів». Учасники освітнього процесу під час навчання в очному форматі, у разі включення сигналу оповіщення, повинні організовано прослідувати з учителем до споруд цивільного захисту та перебувати в них до скасування сигналу; у разі відбою сигналу, – повернутись до приміщення закладу освіти та продовжити заняття

відповідно до розкладу занять, з урахуванням необхідного корегування. Якщо учні навчаються дистанційно в синхронному режимі змішаного навчання, – мають негайно направитися в найближчі укриття (обговорені та визначені батьками заздалегідь), підтримуючи зв'язок із ними в телефонному режимі, та перебувати там до сигналу «Відбій повітряної тривоги!». Після чого, – продовжити навчання. Якщо повітряна тривога довготривала – навчання для цих дітей продовжується в асинхронному режимі за матеріалами, попередньо розміщеними вчителем на платформі, де працює клас (заклад освіти).

Для організації навчання у початкових класах, із посиленням заходів безпеки життєдіяльності та цивільного захисту всіх учасників освітнього процесу, рекомендуємо вчителям:

- розробити інструктивні пам'ятки послідовності безпекових дій учнів під час сигналів «Повітряна тривога», «Загроза артобстрілів», ознайомити з ними дітей і батьків, розмістити на платформі, де працює клас;

- відпрацювати з дітьми алгоритм дій під час сигналів «Повітряна тривога», «Загроза артобстрілів»;

- попередньо розміщувати на платформі, де працює клас (заклад освіти) матеріали для самостійного опрацювання учнями.

Організацію освітнього процесу у початкових класах доцільно здійснювати відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#n281>) [10]; із дотриманням вимог санітарних правил і норм (щодо використання комп'ютерної техніки для різних вікових груп учнів, формування розкладу навчальних занять; рухової активності (фізкультхвилинок, руханок), вправ для очей; тривалості виконання завдань для самопідготовки у позанавчальний час).

Тривалість уроків у закладах освіти становить: у перших класах – 35 хвилин, у других – четвертих класах – 40 хвилин. Заклад освіти може обрати інші, окрім уроку, форми організації освітнього процесу. Вибір має зумовлюватися дидактичною доцільністю, матеріально-технічною базою закладу, підготовкою вчителя та враховувати індивідуальні особливості учнів. Задля реалізації інтегративного підходу у змістовому забезпеченні освітнього процесу, заклад загальної середньої освіти може по-різному комбінувати навчальний час у межах загальної кількості навчальних годин, визначених освітньою програмою.

В умовах воєнного стану безперервна тривалість навчальних занять під час організації дистанційного навчання у синхронному форматі не повинна перевищувати для учнів:

- 1-2 класів – 2 навчальних занять по 30 хвилин або 3 – по 20 хвилин;

- 3-4 класів – 2 навчальних занять по 45 хвилин або 3 – по 30 хвилин, або 4 – по 20 хвилин.

Під час використання технічних засобів навчання, безперервна тривалість навчальної діяльності упродовж уроку має бути: для учнів 1 класів – не більше 10 хвилин; для учнів 2-4 класів – не більше 15 хвилин, із постійним чергуванням видів діяльності.

Відповідно до Закону України «Про освіту» щодо прав і обов'язків педагогічних працівників в організації освітнього процесу, учителі, які здійснюють навчальну діяльність у початковій школі, реалізують право на академічну свободу, у тому числі, свободу навчання, свободу від втручання в педагогічну діяльність; право на вільний вибір форм, методів і засобів навчання, відповідно до освітньої програми закладу освіти.

Освітня програма закладу освіти може бути розроблена на основі, затверджених Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743 «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України» [11], лист Міністерства освіти і науки України від 07.04.2021 № 1/9-188 «Щодо освітніх програм» [4]):

- типової освітньої програми для учнів 1-2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Савченко О.;
- типової освітньої програми для учнів 1-2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Шияна Р.;
- типової освітньої програми для учнів 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Савченко О.;
- типової освітньої програми для учнів 3-4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Шияна Р.;
- освітньої програми початкової освіти за вальдорфською педагогікою, розробленої авторами Косенко Д., Мезенцевою О.;
- освітньої програми «Світ чекає крилатих», розробленої під керівництвом Цимбалару А.;
- освітньої програми за педагогічною технологією «Росток», розробленої під керівництвом Пушкарьової Т.;
- освітньої програми «Інтелект України», розробленої під керівництвом Гавриш І.;
- освітньої програми за системою розвивального навчання Ельконіна Д., Давидова В. та ін., розробленої авторами Старагіною І., Захаровою Г. та ін.;
- освітньої програми І циклу (1-2 класи) та ІІ циклу (3-4 класи) закладів загальної середньої освіти, які працюють за системою розвивального навчання, розробленої Центром психології і методики розвивального навчання.

В основних положеннях Державного стандарту початкової освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 [12] визначено Базовий навчальний план початкової освіти для класів із українською мовою навчання (<http://surl.li/tctb>).

Звертаємо увагу, що, за наявності відповідних умов, педагогічних кадрів та навчальних програм, які мають гриф Міністерства освіти і науки України, частину навчального навантаження з фізичної культури (до 1 години на тиждень) у початковій школі можна використовувати на вивчення окремих навчальних предметів, що забезпечують рухову активність учнів (хореографія, ритміка, плавання тощо).

Слід зазначити, що календарно-тематичне та поурочне планування

здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя.

Під час розроблення календарно-тематичного та поурочного планування вчитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання учнів, ураховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в підручниках, змінюючи послідовність тем уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем, у межах загального обсягу годин на вивчення навчального предмета.

Акцентуємо увагу на тому, що фактичне виконання навчальної програми фіксується у класному журналі відповідно до методичних рекомендацій щодо заповнення класного журналу учнів початкових класів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 07.12.2018 № 1362 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо заповнення Класного журналу учнів початкових класів Нової української школи» [7], зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 02.09.2020 № 1096 «Про внесення змін до методичних рекомендацій щодо заповнення класного журналу учнів початкових класів Нової української школи» [6].

Запропоновані рекомендації стосуються структурування класного журналу (розподілу сторінок між навчальними предметами та інтегрованими курсами), фіксації змісту та форм фактично проведених уроків. Фіксацію результатів оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюють відповідно до методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти, що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 № 813 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти», та роз'яснень до них, викладених у цьому документі в окремому розділі [9].

Наголошуємо, що необхідно дотримуватись вимог статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо права учнів на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та добросовісне оцінювання результатів його навчання [2].

Реалізація типових освітніх програм для 1-2, 3-4 класів закладів загальної середньої освіти здійснюється за допомогою підручників з грифом «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Окрім користування паперовими підручниками, рекомендуємо використовувати їх електронні версії, завантаживши заздалегідь, або надавши посилання учням на електронні варіанти, на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/>), які розміщені на українському сервері Mozaweb (<https://ua.mozaweb.com/>), сайті комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти у розділі «Куферок корисних застосунків (НУШ)» (<http://surl.li/hzfoc>).

Використання навчальних посібників, зошитів з друкованою основою, що

доповнюють зміст підручників, є необов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнів та добровільної згоди всіх батьків учнів класу (з огляду на фінансові витрати на їх придбання) на їх використання в освітньому процесі.

Підкреслюємо, що в освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має грифи Міністерства освіти і науки України «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Перелік грифованої навчальної літератури доступний на офіційних сайтах: Міністерства освіти і науки України (<http://surl.li/dcfgr>), Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>), комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (<http://surl.li/hzfoc>).

Акцентуємо увагу, що під час вибору завдань для самопідготовки учнів у позанавчальний час, під час визначення його обсягу, необхідно враховувати часові затрати дитини на виконання завдань для самопідготовки з різних навчальних предметів, – у співвіднесенні з вимогами Санітарного регламенту, якими визначено, що «тривалість виконання завдань для самопідготовки учнів у позанавчальний час не рекомендується більше ніж 1 година у 3 – 4 класах. Учням 1–2 класів не рекомендуються обов'язкові завдання для самопідготовки у позанавчальний час» [10]. Водночас, за потреби, із урахуванням індивідуальних навчальних можливостей, учням 2-х класів радимо задавати індивідуальні завдання за вибором. При цьому, вони мають бути дозованими, аргументовано значущими для дитини, із чіткою знайомою інструкцією, щодо відтворення, застосування відомих способів дій. Сумарні витрати часу на виконання завдань для самопідготовки учнями 2 класів не повинні перевищувати 45 хв на добу.

Обов'язково, потрібно уточнювати дітям термін виконання завдання для самопідготовки (до наступного уроку; через тиждень/два тижні), який для кожного може бути гнучким. Ураховуючи вікові особливості учнів, максимальним терміном виконання завдання для самопідготовки може бути два тижні. Як правило, такий термін надається для підготовки до позакласного читання, представлення групового навчального проєкту тощо.

Учителі початкових класів, під час організації дистанційного, змішаного навчання, мають виважено обирати електронні освітні ресурси, ураховуючи їх дидактичну доцільність, фактологічну коректність змісту, відповідність навчальній програмі. Вибір цифрової платформи, для використання в освітньому процесі та створенні комунікативного простору з учнями, педагог здійснює самостійно, із урахуванням рекомендацій адміністрації закладу загальної середньої освіти та технічних можливостей школярів. Організовуючи дистанційне навчання, пропонуємо скористатися методичними рекомендаціями, схваленими листом Міністерства освіти та науки України від 18.06.2020 № 22.1/12-Г-372 «Організація дистанційного навчання в школі» (<http://surl.li/gmphh>) [3].

Наголошуємо: за умов використання дистанційної, змішаної форм навчання, посилюється значущість безпеки в інтернеті. Рекомендуємо знайомити учнів із порядком реагування на інциденти, що створюють ситуації небезпеки

під час роботи онлайн. Доцільно обговорити з батьками можливості використання контент-фільтрів (систем батьківського контролю), щоби пошук, перегляд інформації в інтернеті був безпечним, її зміст – відповідав віковим можливостям його сприйняття та опрацювання.

Доцільно скористатися навчальними матеріалами щодо безпечного використання учнями мережі Інтернет, такими як:

– рекомендації Ради Європи щодо поваги, захисту та здійснення прав дитини в цифровому середовищі «Дізнайся про свої права в цифровому середовищі»: <http://surl.li/ehyad>;

– онлайн-посібник «Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі»: <http://surl.li/ktnr>;

– онлайн-брошура «Онлайн-злочини за участі дітей під час війни»: <http://surl.li/jyhpw>;

– інформаційний буклет для батьків і вчителів «Онлайн-злочини за участі дітей під час війни» <https://stop-sexting.in.ua/online-crimes-during-war/>;

– тематичні матеріали на порталі «Дія»: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/serial-dlya-batkiv-onlayn-bezpeka-ditey>;

– освітній серіал про кібербулінг для учнів, розроблений Міністерством цифрової трансформації у партнерстві з ЮНІСЕФ: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/cyberbullying>.

– анімації-історії про протидію учнів кібербулінгу: <http://surl.li/ehzau>;

– урок для учнів 1-2 класів «Моя супер-сила – безпека в Інтернеті»: <https://stop-sexting.in.ua/urok-dlya-1-2-klasu/>;

– урок для учнів 3-4 класів «Ми – герої безпеки в Інтернеті»: <https://stop-sexting.in.ua/urok-dlya-3-4-klasu/>.

Радимо формувати в учнів мережевий етикет, спонукати дотримуватись правил спілкування та взаємодії в інтернеті, нести відповідальність за власні дії в мережевому просторі.

Для практичної реалізації дистанційного та змішаного навчання у початковій школі вчителям доцільно:

– використовувати протягом тривалого часу одну платформу (наприклад: Microsoft Teams (<https://teams.microsoft.com/start>), Google Classroom (<https://classroom.google.com>), Class Dojo (<https://www.classdojo.com/>), GIOS (<https://gioschool.com/>), МійКлас (<https://miyklas.com.ua/info/uciteliam>), Edmodo (<https://new.edmodo.com>) тощо) для освітньої діяльності з учнями в режимі онлайн, не змінюючи її;

– не використовувати декілька однотипних онлайн-ресурсів для навчання в одному й тому ж класі (наприклад: сервіси для проведення онлайн-зустрічей і відеоконференцій із функцією чатів та онлайн взаємодії – Google Meet (<https://www.meet.google.com/>), Zoom (<https://zoom.us/download>), Skype (<https://education.skype.com/>); віртуальні дошки – Padlet (<https://padlet.com/>), Jamboard (<https://jamboard.google.com/>), Trello (<https://trello.com/uk>), MindMeister (<https://www.mindmeister.com/>), Mindomo

([https:// www.mindomo.com/](https://www.mindomo.com/)) тощо);

- надавати чіткі інструкції та пам'ятки з алгоритмом виконання завдань;
- скорочувати обсяг завдань, які діти мають виконати самостійно без допомоги дорослих;

- попередньо розміщувати на платформі, де працює клас (заклад освіти) матеріали для самостійного опрацювання учнями, повідомлення або відеозапис із оголошенням теми уроку, згідно з календарно-тематичним плануванням; настанови щодо самостійного опрацювання навчального матеріалу з указаними сторінками підручника; презентацію(-ї) до уроку; вправи, завдання (із поясненням їх виконання); відеоматеріали (із фрагментами уроку, навчальними матеріалами тощо); посилання на інтерактивні електронні ресурси, домашнє завдання) тощо;

- пропонувати учням, окрім користування паперовими підручниками, використовувати їх електронні варіанти, завантаживши заздалегідь, або надавши посилання на електронні варіанти, які розміщені на українському сервері (<https://ua.mozaweb.com/>) або на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikiv/>);

- дотримуватися таймінгу під час проведення уроків;
- викладати у відкритий доступ розклад онлайн- та офлайн-уроків (заздалегідь) за допомогою онлайн-сервісів (Google Календар, Google Таблиці тощо) із метою поінформованості учнів та їхніх батьків про час занять та терміни здачі виконаних завдань;

- добирати та розробляти навчальний цифровий контент, відповідно до вікових та індивідуально-типологічних особливостей учнів;

- ознайомлювати батьків із особливостями змішаної форми навчання та залучати їх до активної взаємодії в трикутнику «учитель-учень-батьки»;

- підвищувати власну професійну кваліфікацію та набувати нових компетентностей у використанні цифрових інструментів у освітньому процесі.

Рекомендуємо вчителям початкових класів, під час підготовки до уроків, скористатися:

- навчально-методичними матеріалами, іграми, вправами, завданнями, тестами, розташованими на освітніх інтернет-платформах: «На урок» (<https://naurok.com.ua/>); «Освіторія» (<https://osvitoria.media/>); Всеукраїнська школа онлайн (<https://lms.e-school.net.ua/>); Всеукраїнські електронні застосунки від Міністерства освіти і науки України (<https://cutt.ly/9N4Um7g>); «Уміти» (<https://umity.in.ua/courses/?search=labor>); Learning (<https://learning.ua/>); НУШ (<http://nus.inf.ua>); «Всеосвіта» (<https://vseosvita.ua>);

- безкоштовним інтерактивним мобільним застосунком «Вивчаю – не чекаю» для вивчення математики у 1-4 класах, який містить освітні відеоуроки, елементи мікронавчання, навчальні інтерактивні міні ігри, що доступний для завантаження на iOS та Android (<https://primary.org.ua>);

- трансляцією відеоуроків для учнів 1-4 класів платформи «Всеукраїнська школа онлайн» на YouTube каналі Міністерства освіти і науки України за списками відтворення: 1 клас (<https://cutt.ly/0MoGg4b>); 2 клас

(<https://cutt.ly/qMoGEyO>); 3 клас (<https://cutt.ly/WMoGSEZ>); 4 клас (<https://cutt.ly/SMoGCpg>).

Із метою організації дистанційного, змішаного навчання в початкових класах, пропонуємо вчителям інтернет-ресурси, сервіси, які можуть бути використані на різних етапах підготовки та проведення уроків:

– створення навчального контенту (розміщення навчальних матеріалів учителем; спілкування в чаті та на форумі; проведення онлайн-уроків; спільна робота над одним проєктом; доступ до модулів навчання через смартфони та ноутбуки) – WordPress (<https://uk.wordpress.org>), Google Docs (<https://docs.google.com>) WizIQ (<https://www.wiziq.com>) Wiki (<https://www.wikipedia.org>); Moodle (<https://moodle.org>), MSOneDriver (<https://cutt.ly/uEsLgqz>);

– створення, запис відеоуроків – WizIQ (<https://www.wiziq.com>), YouTube (<https://cutt.ly/ZEZTuOB>), Movie Maker (<https://cutt.ly/EEs7fnO>), WordPress (<https://uk.wordpress.org>);

– створення презентацій із відео та гіперпосиланнями, зі зворотним зв'язком у режимі реального часу – PowerPointGoogle (<https://cutt.ly/0hjk8Az>), SlideShare (<https://www.slideshare>), Prezi (<https://prezi.com>), Emaze (<https://www.emaze.com>), Piktochart (<https://piktochart.com>), Canva (<https://www.canva.com>);

– створення анкет, тестів, опитування (із різними форматами відповідей) – GoogleForms (<https://cutt.ly/dhkidtr>), Classtime (<https://www.classtime.com/uk>), Proprofs (<https://www.proprofs.com>), Kahoot (<https://kahoot.com/>), Classmarker (<https://www.classmarker.com/>), Mentimeter (<https://www.mentimeter.com>), Quizlet (<https://quizlet.com>);

– інструменти спільної візуалізації, віртуальні дошки – Padlet (<https://padlet.com>), Twiddla (<https://www.twiddla.com>), Educreations (<https://www.educreations.com>), Jamboard (<https://cutt.ly/shjcsuo>), Mural (<https://mural.co/>), RealtimeBoard (<https://realtimeboard.com>), MindMaps (<https://mindmup.com>);

– конструктор для розробки інтерактивних вправ – LearningApps (<https://learningapps.org>), Playbuzz (<https://playbuzz.com>).

Акцентуємо увагу, що внаслідок тривалих воєнних дій значна частина учасників освітнього процесу (учні початкових класів є найбільш вразливою категорією) потребує та потребуватиме в майбутньому психологічної підтримки та допомоги. Із метою саморегулювання психоемоційних станів у дітей, запобіганню виникнення тривожності та панічних атак у школярів, учителям, під час підготовки до проведення уроків у початкових класах в умовах воєнного стану, рекомендуємо опрацювати та використовувати:

– лист Міністерства освіти і науки України від 04.04.2022 № 1/3872-22 «Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» (<https://cutt.ly/dFpL5j1>);

– лист Міністерства освіти і науки України від 13.05.2022 № 1/5119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні» (<http://surl.li/ccce>);

- матеріали, розміщені на сайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://cutt.ly/UFpACXA>);
- матеріали проекту психологічної підтримки «Поруч» (<https://poruch.me/>);
- poradnik «Ігри для радісних уроків. 5 активностей» (<http://surl.li/gpkdd>);
- poradnik для вчителів «Активності для учнів та учениць у бомбосховищах шкіл» (<http://surl.li/gpkdx>).

Однією з форм створення психологічно комфортної атмосфери в класному колективі, актуалізації в учнів мотивації до навчальної діяльності є ранкові зустрічі. У 2023-2024 навчальному році доцільно розширити їх змістове наповнення. Пропонуємо, під час ранкових зустрічей, знайомити учнів із правилами дій у період надзвичайних ситуацій, у тому числі, у період воєнного часу. Актуальними у цей час є теми особистої безпеки в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій, користування засобами захисту від їх наслідків; вивчення правил пожежної, мінної безпеки та основ цивільного захисту. Для опрацювання зазначених тем можна організовувати ситуаційно-рольові ігри, виконання практичних вправ (тренінги) на засвоєння алгоритмів дій під час небезпеки, у тому числі дій за сигналами оповіщення цивільного захисту.

В умовах воєнної агресії Російської Федерації в Україні, національно-патріотичне виховання учнів початкових класів набуло як ніколи важливого й актуального значення, виникла нагальна необхідність здійснення системних заходів, спрямованих на становлення нових українців, що діють на основі національних та європейських цінностей, формування у них любові до рідного краю, України, історичної пам'яті, духовності, національного характеру.

Звертаємо увагу, що основні стратегічні підходи до національно-патріотичного виховання дітей та молоді в системі освіти визначено Указом Президента України від 18.05.2019 № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» [18] та Постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 932 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки» [13].

У «Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України», затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527 визначено, що національно-патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямів розвитку національної свідомості учнів на основі громадянсько-патріотичного, духовно-морального, військово-патріотичного та екологічного виховання, що відповідають вимогам і викликам сучасності та спираються на ідеї патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання та традицій, гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності за природу як за національне багатство, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України [5].

Звертаємо увагу, що національно-патріотичне виховання має наскрізно пронизувати весь освітній процес, органічно поєднувати національне, громадянське, моральне, родинно-сімейне, естетичне, правове, екологічне,

фізичне, трудове виховання та базуватися на національній історії, реалізовуватися з урахуванням пізнавальних можливостей та психологічно-вікових особливостей учнів певного класу.

Акцентуємо увагу, на необхідності щодня проводити в закладі освіти, класі загальнонаціональну хвилину мовчання за співвітчизниками, загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, започаткованою Указом Президента України від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії російської федерації проти України» [17]. Після загальнонаціональної хвилини мовчання рекомендуємо проводити короткі бесіди з учнями про причини війни, про те, що означає для України дружня підтримка інших держав, про історичних діячів, які в різні часи боролися за незалежність нашої Батьківщини. Потрібно розповідати дітям, що держава та громадянське суспільство роблять усе можливе для відновлення миру та порядку в країні, відбиття зовнішньої агресії проти України, що лише в національній єдності та національній гідності наша сила й незламність. Обов'язковим елементом таких бесід має бути обговорення поведінки під час повітряних тривог, правил безпеки в умовах війни тощо.

Із більш детальною інформацією з питань організації національно-патріотичного виховання учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти та формування у них національно-патріотичної свідомості пропонуємо ознайомитися на офіційному сайті комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти за посиланням: <http://surl.li/jyhwd>.

Використані та основоположні джерела

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://surl.li/ixnq>.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>.
3. Лист Міністерства освіти та науки України від 18.06.2020 № 22.1/12-Г-372 «Організація дистанційного навчання в школі». URL: <http://surl.li/gmphh>.
4. Лист Міністерства освіти і науки України від 07.04.2021 № 1/9-188 «Щодо освітніх програм». URL: <http://surl.li/ctpmh>.
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527 «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України». URL: <http://surl.li/gymlo>.
6. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.09.2020 № 1096 «Про внесення змін до методичних рекомендацій щодо заповнення класного журналу учнів початкових класів Нової української школи». URL: [file:///D:/Downloads/5f5083b492f90273019122%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/5f5083b492f90273019122%20(1).pdf).
7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.12.2018 № 1362 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо заповнення Класного журналу учнів початкових класів Нової української школи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1362729-18#Text>.
8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2023 № 563 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань здобуття освіти в

зкладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні». URL: <http://surl.li/ibzte>.

9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 № 813 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0813729-21#Text>.

10. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#n281>.

11. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743 «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1-2 та 3-4 класів закладів загальної середньої освіти та визнання такими, що втратили чинність, деяких наказів Міністерства освіти і науки України». URL: <http://surl.li/ddlqj>.

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <http://surl.li/tctb>.

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 932 «Про затвердження Плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки». URL: <https://cutt.ly/eXcgxaY>.

14. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.07.2023 № 782 «Про початок навчального року під час дії воєнного стану в Україні». URL: <http://surl.li/jqanc>.

15. Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 27.10.2016 № 10/6-19 «Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи». URL: <http://surl.li/hoha>.

16. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». URL: <http://surl.li/adyhc>.

17. Указ Президента України від 16.03.2022 № 143/2022 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії російської федерації проти України». URL: <https://cutt.ly/aXch4hf>.

18. Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання» URL: <https://cutt.ly/WXcgwMM>.

Методист з початкової освіти
навчально-методичного відділу
координації освітньої діяльності
та професійного розвитку Сумського ОІППО

О.В. Курган

Підпис наявний в оригіналі